

P. Bol

Een weerwoord van de auteur

Trefwoorden:

- Vrouwelijke tandartsen
- Emancipatiestrijd
- Tandheelkundige geschiedenis

Datum van acceptatie:

22 maart 1999

Adres:

Dr. P. Bol
Cliostraat 26-I
1077 KH Amsterdam

Vrouwelijke tandmeesters

Het is interessant te constateren dat ook na honderd jaar de kwestie van de vrouwelijke tandmeesters nog reacties weet op te wekken. En het pathos van de pamflettisten blijkt nog geenszins uitgestorven. De heer Van Wiggen vraagt zich af wat voor soort artikel door mij geschreven is. Welnu, het betreft een artikel over ideeënstrijd en mentaliteitsgeschiedenis. Dit aspect van geschiedenis en geschiedschrijving staat tegenwoordig weer in het middelpunt van de belangstelling. De heer Van Wiggen plaatst de door mij geraadpleegde pamfletten in het raam van de algemene emancipatiestrijd van de tandmeesters. Het schotschrift tegen de vrouwelijke tandmeesters zou het nobele doel gediend hebben het vak en de beroepsgroep vooruit te helpen. Dit lijkt me niet terecht. De zich profilerende beroepsgroep deed er namelijk goed aan zich te verzetten tegen lieden met een deficiënte opleiding of zelfs zonder opleiding, tegen charlatans en kwakzalvers. Maar het sierde haar niet om zich te verzetten tegen goed opgeleide en naar tevredenheid werkende collega's, puur op grond van hun vrouwelijke geslacht. Het raamwerk waarin ik de pamfletten heb geplaatst, is dat van de algemene verontrusting rond de eeuwwisseling onder mannelijke beroepsbeoefenaars ten aanzien van de juist op gang gekomen vrouwelijke instroom in hun vakgebied. Ook mannelijke artsen, ingenieurs en biologen maakten zich zorgen over de vermeende kwaliteitsvermindering van hun vak door vrouwelijke inbreng. Dit ondanks het feit dat vrouwen (moeizaam) toegang hadden gekregen tot dezelfde opleidingen en over gelijkwaardige papieren beschikten. Er is dan ook, in de woorden van de heer Van Wiggen, niet gediscrimineerd tegen vrouwen "anders dan in die tijd en in die kringen voor alle vrouwen gold." Hier biedt hij inderdaad de bredere context die ik in mijn artikel heb gebezigd. Dit is binnen een historisch artikel uiterst relevant.

Betekende dit nu dat zij hun beroep niet konden uitoefenen of bij de uitoefening hinder en tegenwerking van hun mannelijke collega's ondervonden? Uiteraard zal de bejegening niet altijd even prettig zijn geweest, maar we moeten aannemen dat de tientallen vrouwelijke tandartsen die we vinden in de lijsten van Margadant (1920) in bijvoorbeeld Leeuwarden of Arnhem normaal hun beroep konden uitoefenen en gerespecteerde burgeressen in hun samenleving waren. In het dagelijks leven waren de heren Van der Hoeven en Witthaus waarschijnlijk aardige mensen die dames, ook indien tandheelkundig opgeleid, hoffelijk behandelden. Maar in geschifte gingen ze bepaald over de schreef.

Ik werp het overigens verre van mij dat ik hen zou beschuldigd hebben van een (proto)fascistoïde houding. Ik heb gesteld dat het sociaal-darwinisme, het

vaatje waaruit zij rijkelijk taptten, een voedingsbodem is geweest voor totalitaire denkwijzen. Dit denksysteem vormde geen onschuldige liefhebberij van hobbyisten; zo men wil kan men stellen dat het evenals het werk van Wagner en Nietzsche misbruikt is. Maar dat maakt individuele aanhangers uiteraard niet tot misdadigers. Daarentegen kan ook niet gezegd worden dat het geschrijf van onze pamflettisten vrijblijvend en onschadelijk was. Zij hebben wel degelijk onrecht gedaan en leed berokkend met hun energieke actie die een betere zaak waardig was geweest. Ze hadden dit extra schepje kunnen voegen bij hun zeer verdienstelijke bijdragen aan de algemene emancipatie van de tandmeesters, die de heer Van Wiggen terecht memoreert.

Er zijn twee criteria waarop mijn artikel beoordeeld kan worden. Een: zijn de inhoud en de teneur van de drie besproken pamfletten correct weergegeven? Twee: is de plaatsing in een bredere culturele context terecht? Het interessante materiaal dat de heer Van Wiggen aandraagt is alleszins publicatie in dit tijdschrift waard maar leent zich beter voor een of meerdere artikelen dan voor een polemische correctie van mijn stuk over de weerstand tegen de instroom der vrouwelijke tandmeesters. Als het ware is mijn artikel over appels gepareerd met een uiteenzetting over peren. Wie dat doet, haalt zich inderdaad een sisyfusarbeid op de hals. De heer Van Wiggen "mist samenhang tussen het beschrevene en de context waarin de feiten zich hebben voorgedaan." Die context wordt wel degelijk door mij gegeven, maar hij is daarmee niet tevreden en biedt een andere. Daarom is hij het niet eens met de door mij gebruikte bronnen en noemt de geciteerde geschriften de enige primaire bronnen. De reactie wekt dan ook de indruk dat de heer Van Wiggen niet uitgaat van de inhoud en de strekking van de drie pamfletten waarop ik mij gebaseerd heb. Maar wie zich de moeite getroost kennis te nemen van deze schotschriften wordt gefraspeerd door de eclatant vijandige toon en venijnigheid. Die lijkt me gewoon niet goed te praten. Zulk optreden valt niet af te doen als een 'incident'.

Oordeel over het verleden

Het is een oude strijdvraag of men een oordeel mag hebben over voorgaande tijdvakken, waarin andere normen en waarden heersten. Vooral omdat men altijd, of men wil of niet, de denkbeelden van de eigen tijd daarin betreft. Het blijft de vraag wat onbereikbaar ver verleden is en wat (nog) niet. Mogen wij over gebeurtenissen in de Tweede Wereldoorlog oordelen of is die al te lang geleden? Mijn artikel besloot ik met de opmerking dat de 'quaestie' nog maar vier generaties oud is. Het staat de heer Van Wiggen vrij dit een te

lange tijdsafstand te vinden. Maar het aardige is dat ook hij oordeelt over die andere tijd. Alleen komt hij tot een rechtvaardiging van het door de pamflettisten ingenomen standpunt. Dit is overigens zijnerzijds een moedig standpunt maar naast dapperheid zijn steekhoudende argumenten van node.

Historici achten het heel wel mogelijk om een oordeel te formuleren over een voorbij tijdperk. Daarbij worden zij geholpen door de discussies van die tijd. Zij kunnen standpunten vinden die steunen op inzicht en redelijkheid en die toekomstige ontwikkelingen reeds weerspiegelen en stimuleren. In de zestiende en zeventiende eeuw van de heksenvervolgingen treden tegenstanders daarvan op als onze landgenoten Johannes Wier en Balthazar Bekker. En inzake de economische emancipatie van vrouwen eind vorige eeuw vindt men uitgebreid materiaal van zowel mannen als vrouwen die een 'verlicht' standpunt innemen. Maar onze pamflettisten staan met hun gezicht naar het verleden gericht. En hun argumenten zijn even krampachtig als die van verdedigers van de apartheid begin jaren negentig van onze eeuw.

De tandmeesters Van der Hoeven en Witthaus voerden een felle strijd maar in feite heeft deze al iets van een achterhoedegevecht. Juist het feit dat reeds tal van vrouwen opgeleid waren als tandmeester en dat zij op meerdere plaatsen hun werk bevredigend deden, maakte hun geleidelijke groei in aantallen en invloed onafwendbaar. Ze vormden namelijk geen geïsoleerd fenomeen maar namen deel aan een maatschappijbreed gebeuren. Waren onze tandheelkundige dames dan feministen? Waarschijnlijk hadden zij allen wel in meerdere of mindere mate kennis genomen van het feministische denkgoed. Maar dat maakt hen nog niet tot suffragettes. Zij waren over het algemeen nette meisjes uit nette milieus die na een nette studie een net beroep wilden uitoefenen. En die heus wel wilden trouwen en kinderen baren, al was het in die tijd niet altijd mogelijk daarna door te blijven werken. Wie de moeite neemt de pamfletten te lezen zal zien dat de schrijvers de vrouwelijke tandmeesters ervan beschuldigen aangestoken te zijn door de vrouwenbeweging, die in hun ogen geen reactie is op onrechtvaardige behandeling maar een kwaadaardige stroming die erop uit is de samenleving te ontwrichten. De toon van onze pamflettisten is fel en op meerdere plaatsen merken ze op dat ze waarschijnlijk een verloren strijd voeren. Ze voelen zich profeten die slecht beluisterd (zullen) worden. Zij hebben in zoverre gelijk gekregen dat de emancipatie van de vrouw de maatschappij ingrijpend gewijzigd heeft.

De heer Van Wiggen geeft een mijns inziens onnodig exposé over de internationale wortels van het feminisme. Want de opmerking van de dichter Heine dat in Nederland alles vijftig jaar later gebeurt, is wel degelijk van toepassing op het feminisme alhier. Pas op het eind van de vorige eeuw kwam de eerste Nederlandse feministische golf op gang. De aantijging van feminis-

me door de pamflettisten is dan ook een 'modern' argument in het Nederland van eind negentiende eeuw.

Tot slot

Waarschijnlijk is de bedoeling van het citaat uit onze grondwet van 1983 aan de welwillende lezer direct duidelijk. Namelijk: het contrast aangeven met de discriminerende en de denigrerende woorden van de pamflettisten en het feit dat de door hen bestreden ontwikkelingen uiteindelijk toch hebben doorgezet en mede hebben geleid tot een verbod te discrimineren op enigerlei gebied, vastgelegd in één van de belangrijkste teksten in onze taal.

In hetzelfde novembernummer van 1998 van ons tijdschrift kan men lezen dat de tandheelkunde nog steeds voornamelijk door mannen bedreven wordt. De gelijkberechtiging heeft kennelijk (nog) niet geleid tot een evenredige vertegenwoordiging van de geslachten. Wellicht geldt ook voor de tandheelkunde dat dat van invloed is voor de status van het vak. In de geneeskunde ziet men tegenwoordig een dalend aanzien, dat hand in hand gaat met de groeiende instroom van vrouwen, overigens zonder precies oorzaak en gevolg te kunnen onderscheiden. En wat lezen we in *De Groene Amsterdammer* van 10 maart 1999? De psychotherapeut Louis Tas zegt daar: "De psychotherapie komt in de verdrukking. Steeds meer vrouwen gaan het vak beoefenen, wat een teken is van de geringere maatschappelijke status die het vak heeft. Vrouwen doen het heel erg goed, maar dat statusverlies is jammer."

Ten slotte wijs ik er op dat het verheugend is dat mijn artikel geleid heeft tot een meninguitwisseling. Maar omdat het *NTVT* een tandheelkundig tijdschrift is, zal een historische richtingen- en interpretatiestrijd waarschijnlijk niet verder op dit forum kunnen plaatshebben. Ik dank de redactie dat ik op een ruim opgezette reactie dit lange weerwoord mocht laten volgen.

Zoals in mijn artikel reeds werd aangegeven zijn de pamfletten van Van der Hoeven en Witthaus plus de kenmerkende passage uit de brochure van Margadant in kopievorm te bekomen bij het redactie bureau van het tijdschrift voor de somma van 7,50 gulden (inclusief portokosten).

Literatuur

- HOEVEN C VAN DER. Het standpunt van het Nederlandsch Tandheelkundig Genootschap tegenover de vrouwelijke tandmeesters. In: *De geschiktheid der vrouw voor de uitoefening der geleerde beroepen, beschouwd door tandheelkundigen*. 's Gravenhage: Mouton, 1899: 45-80.
- MARGADANT GD. *De tandarts*. Dordrecht: Mork's Beroepsbibliotheek, 1920.
- WITTHAUS CH. De vrouw en de studie der tandheelkunde. In: *De geschiktheid der vrouw voor de uitoefening der geleerde beroepen, beschouwd door tandheelkundigen*. 's Gravenhage: Mouton, 1899: 1-44.